

şimdi ya da sonra ortaya çıkmış, ne değişir? Önemli olan, neden ve ne biçimde ortaya çıktığı, nasıl yansıdığıdır.

Topu topu bir günün romanı olan *Mrs. Dalloway*'de, bu tek bir gün; Clarissa Dalloway'in kendisi ve çevresiyle bir iç hesaplaşmaya girmesine yeter de artar bile. Varoluşunu, yaşamını, nereden gelip, nereye gitmekte olduğunu; hep bu bir gün içinde düşünür Clarissa. Clarissa olmadığını; artık yalnızca Avam Kamarası'nın üyesi Richard'ın karısı "Bayan Dalloway" olduğunu ayırmasar: "Tuhaf, inanılacak şey değil, hiç böylesine mutlu olmamıştı. Hiçbir şey yeterince uzun sürmüyor, yavaşlamıyordu. İskemleleri düzelterip yerinden çekilmiş bir kitabı rafına iterken, hiçbir tat, diye düşündü, gençliğin zaferini tüketmek, yaşama hırgürü içinde bir ara, gün batarken, güneş doğarken bunu tatlı bir ürpertiyle anlamaktan daha doyurucu olamaz."

Deniz Feneri ise, bir başka "serüven", yaşantımıza açılan bir başka penceredir. Bayan Ramsay, kocası ve sekiz çocuğuyla, yalın ve savsız bir yaşam sürmektedir. Küçük oğlu James'in, deniz fenerine gitmek için sürekli ıstelemeleri (ısrarları), bir türlü gerçekleşemez. Örneğin, babası çok katıdır; sanki hava koşullarının, fener gezisine engel olması için çırpınır durur ve bunu da, gerçekçi olma adına yapar. Annesi öldükten sonra gidilen fener, ne James'in düşlerini gerçekleştirir; ne de James aradığı coşkuyu, gizemi bulur. İlk bakışta roman bunları anlatır; oysa bu anlatılanlarda kopkoyu bir iletişimsizlik gizlidir.

Okurken insanı, yazın adına gönendiren bu romandan, beni etkileyen kısa bir alıntı yaparak, yazımı noktalamak istiyorum: Bir kaç alıntı ya da tanıtma yazısının, bir deniz enginliğinde olan bu iki roman, bu çifte mutluluk için, yetersiz olduğunu da ekleyerek...

"Mr. Ramsay, sinirli sinirli, 'Yarın nereye gitmek olanağı ve olasılığı yok' diye kes-tirip attı.

Mrs. Ramsay, 'Nereden biliyorsun?' diye sordu; çok kez rüzgâr değişiverirdi.

Karısının bu aşırı mantıksızlığı, kadınların akılsızlığı Ramsay'i öfkelen-diriyordu. (...)

Ayağını sabırsızlıkla taş basamağa vurdu. 'Allah müstehakını versin', dedi. Peki ama ne söylemişti ki? Sadece, 'Yarın hava belki de güzel olur', demişti. Öyle ya belki de olurdu."

HALDUN ARMAĞAN

DİL

KİTAPLIK BİLİM TERİMLERİNDE KARGAŞA

Türk Dili'nin önceki sayılarında kitaplık bilim terimleri üzerinde durulmuş ve çok kullanılan ama Türkçeleştirilmemiş olan kimi terimlere karşılıklar önerilmişti.¹ Yazıda, "kitaplık bilim" dilinde kullanılan terimlerin büyük çoğunluğunun, günlük konuşma dilinde de kullanılıyor olmaları nedeniyle Türkçeleştirildiği, yaygın bir kullanım alanı edindiği ve dilimize yerleştiği belirtilmişti.

Konunun ilginç yanı, günlük dilde kullanılan bu sözcüklerin, kitaplık bilim dilinde yeterince kullanılmamalarıdır. Bir başka ilginç yan da, kimi sözcüklerin, tek başlarına kullanılıyor olmalarına karşın, birkaç sözcükten oluşan terimler içinde yerlerini almamış olmalarıdır. Bunun sonucu olarak da Türkçe-doğu dilleri, Türkçe-batı dilleri, kiminde de doğu dilleri-batı dilleri karışımı terimler ortaya çıkmaktadır. Bu görüntüler, kuşkusuz dil karmaşasının çirkin örneklerini sergilemektedir.

Çirkinlik, salt bu yönüyle değil, daha çok, dil devrimine olan aykırılığı ile de göze batmaktadır. Özellikle, geride bıraktığımız ama önemini bu yılda da sürdüren "Atatürk Yılı"nda.

Aslında, "Atatürk Yılı"nın başlamasıyla yoğunlaştırılan kimi çalışmalar dil kargaşasının çok üstünde görüntüler getirmiştir gün-

¹ Yıldırım, O. Üstün. "Kitaplık bilim terimleri üzerine birkaç öneri." *Türk Dili*, Nisan 1981, 325. s. 640-2. s.

deme. "Dil devrimi"ni engellemek amacıyla bilinçli bir biçimde geliştirilen ve sürdürülen bu çalışmalar Atatürk'ün devrimlerine ve ilkelerine aykırı olsa gerek. Çünkü, Atatürk'ü anmak, sevmek demek, salt belirli günlerde O'nu düşünmek demek değildir. O'nun düşündüğü ve anlatmak istediği Atatürkçülük, devrimlerini benimsemek, korumak ama daha ileriyeye götürmektir.

Yaratılan bu görüntülerin çirkinliğini yaratıcılarına bırakıp kitaplıkbilim dilindeki karmaşaya dönelim. Karmaşa, daha çok, "kaynakça" ya da "değgin terimlerde kendini göstermektedir. "Kaynakça", "bibliyografya" ya karşılık olarak kullanılmasına karşın konuyla ilgili terimlerde nedense görülmemektedir. Bu yazıda, bu terimler ele alınacak, derlenen, kimi yerde de önerilen karşılıklar tanıtılmaya çalışılacaktır.

Seçmeli kaynakça: Bir seçim sonucu ortaya çıkan yapıtların alınmasıyla oluşturulan kaynakçadır. "Açıklamalı kaynakça", "Eleştirili kaynakça" gibi konuya ilişkin diğer terimler örneksenerek oluşturulmuştur. Türkçe-Yunanca karışımı "Seçilmiş bibliyografya" teriminin karşılığı olmaktadır.

Ulusal kaynakça: Bir ülkenin basılı ve çoğaltılmış yayımlarını tanıtmak ve aynı anda kaynakçasal denetimini sağlamak amacıyla genel olarak devlet eliyle yayımlanan kaynakçadır. Dilimizde yaygın olarak kullanılan "ulusal" sözcüğünün alınmasıyla, Arapça-Yunanca karışımı "milli bibliyografya" ya karşılık olmaktadır.

Tecimsel kaynakça: Özel kuruluş ya da kişilerce yayımlanan ve tecimsel (ticari) bir amaç güdülen kaynakçadır. "Ticari" sözcüğünün yerine önerilen ve tutulan "tecimsel" sözcüğünün alınmasıyla, Arapça-Yunanca karışımı "ticari bibliyografya" ya karşılık olmaktadır.

Uluslararası kaynakça: Birkaç ülkede yayımlanan yapıtları içeren ve uluslararası düzeyde bir tanıtımı amaçlayan kaynakçadır. Arapça-Yunanca karışımı "milletlerarası bibliyografya" teriminin karşılığı olmaktadır.

Genel kaynakça: Her konuda yayımlanan yayımları içeren kaynakçadır. Arapça-Yu-

nanca karışımı "umumi bibliyografya"nın karşılığıdır.

Özel kaynakça: Kişi ya da kurumlarca yayımlanan yayımları içeren kaynakçadır. Türkçe-Yunanca "özel bibliyografya"nın karşılığı olmaktadır.

Kişisel kaynakça: Bir kişinin yayımlarını ya da bir kişi ile ilgili yayımları içeren kaynakçadır. Kişiye değgin olması nedeniyle dilimizde kullanılan "kişisel" sözcüğünün alınmasıyla Arapça-Yunanca karışımı "Şahıs bibliyografyası"nın karşılığı olmaktadır.

Dizgesel kaynakça: Kaynakçasal kimliklerin, kullanılan bir sınıflama dizgesinin simgelerine göre dizilmesiyle oluşan kaynakçadır. Fransızca-Yunanca kökenli "sistematik bibliyografya"nın karşılığı olarak önerilmektedir.

Abecesel kaynakça: Kaynakçasal kimliklerin giriş öğelerine göre abecesel bir sıraya konularak düzenlenmesiyle oluşan kaynakçadır. Fransızca-Yunanca "alfabetik bibliyografya"nın karşılığıdır.

Açıklamalı kaynakça: Yayınların, kaynakçasal kimliklerinin yanı sıra bu yayınlara ilişkin tanıtıcı bilgiler de veren kaynakçalardır. Arapça-Yunanca karışımı "tahlili bibliyografya"nın karşılığıdır.

Bölgesel kaynakça: Belirli bir bölgede yapılan yayımları içeren kaynakçadır. Türkçe-Yunanca "bölgesel bibliyografya"nın karşılığı olmaktadır.

Zamandizinsel kaynakça: Kaynakçasal kimliklerin, yayımların basım tarihlerine ya da bu yayımlarda sözü edilen olayların oluş tarihine göre sıralanmasıyla düzenlenen kaynakçadır. Yunanca kökenli "kronolojik bibliyografya"nın karşılığıdır.

Bitimli kaynakça: Yayını son bulmuş ya da son bulacak ve artık yayımlanmayacak olan kaynakçadır. Arapça-Yunanca kökenli "Tamamlanmış bibliyografya" ya karşılık olarak önerilmektedir.

Süreğen kaynakça: Sürekli yayımlanacak olan ve durması ya da bitmesi olasılığı bulun-

mayan kaynakçadır. "tamamlanmamış kaynakça" ya karşılık olarak önerilmektedir.

O. ÜSTÜN YILDIRIM

Yararlanılan Kaynaklar:

Lemaitre, H.-A. Thompson-Leman Şenalp. *Dört Dilde Kütüphanecilik Terimleri Sözlüğü*. Ankara, Unesco Türkiye Milli Komisyonu / Milli Kütüphane, 1959.

Türk Dil Kurumu. *Türkçe sözlük*. 6. bs. Ankara, 1974.

Yurdadoğ, Berin U. *Kitaplıkbilim Terimleri Sözlüğü*. Ankara, TDK, 1974.

TÜRKÇEDE NELER "GERÇEKLEŞİYOR"?

Aylardan beri Türkçenin kullanımında bir "gerçekleştirmek" havası sürüp gidiyor. Gerek basın, gerek radyo ve televizyonda "bilge" kişilerin ağızlarında sık sık kullanılan bu sözcük, Türkçe'deki tüm eylem ve yardımcı eylemlerin yerini çoktan almışa benziyor.

Gazetede bir olay:

Yabancı ülkelerin temsilcileri onuruna gece bir kokteyl *gerçekleştirildi*.

Bir başka olay şöyle dile getiriliyor:

Yazar, son *gerçekleştirdiği* romanın tanıtımı için İsveç'e gitti.

Televizyonda bir reklam:

Bu gemi . . . . . 'in desteğiyle *gerçekleştirildi*.

Bahçedeki çocuk arkadaşını çağırıyor:

Somay, gel, evcilik *gerçekleştiririm*.

Pazar sabahı karım soruyor:

Öğle yemeğini balkonda *gerçekleştirelim mi?*
Bugün hava çok güzel.

Yıpratıcı çalışmasından bezen çocuğum, masadan başını kaldırıyor: Ohh, sonunda ev ödevimi *gerçekleştirdim*.

Son aylarda ne de aşırı "gerçekçi" ve "gerçekleştirici" olmuşuz? Betimsel dilbilime göre, dil nasıl kullanılıyorsa öyle değerlendirilmelidir. Kuralcı dilbilimin kurallarına mutlak uymak gerekmez, çünkü diller de zaman akışına uyumlu olarak değişir. Güzel ama betimsel dilbilim de dilin doğru biçimlerde nasıl kullanılacağını birtakım önermeler yardımıyla "gerçekleştiremez" mi?

Sözdizimi yönünden "gerçekleştirmek" eyleminden önce bir başka eylem kullanmak gerekir mi? Anlambilim açısından "gerçekleştirmek" eylemi hangi kavramlara uzanıyor? söylem bakımından "gerçekleştirmek" eylemi konuşmada ya da yazıda önce kullanılmış olan hangi eylemlere gönderme yapıyor?

Türkçe'nin "cübbeler"den % 80-85 oranında kurtarıldığına seviniyoruz. Bu oranın % 100'e ulaşmasını dileriz. Ya "züppeler"den henüz yüzde kaç kurtulabildik? Bu dil Kasaplarına doğru söz "kesmeyi" ne zaman öğreteceğiz? Yoksa "kasap" olan ben ve benim gibi düşünenler mi? Türkçe'nin çözülme söz dizimsel ve anlamsal hiçbir sorunu kalmadı, diyerek sözü o kasaplara mı bırakacağız?

Dergide bir açıklamada bulunmanızı dilerim. Yoksa "gerçekleştirmek" uğruna duyduğum acıdan, ölmeyi "gerçekleştireceğim." Sorunu bir kez daha yineliyorum:

Türkçede Neler Gerçekleşiyor?

SALİH ÖVÜN

TIYATRO

İNCE ELEŞTİRİYİ KABA GÜLDÜRÜYE DÖNÜŞTÜRENLER

Devlet Tiyatroları, Ankara Yeni Sahne'de Vaclav Havel'in üç küçük oyununu sahneliyor. Vaclav Havel Çekoslavakyalı genç bir yazar. Sahnelenen bu üç küçük oyunda toplumsal eleştirileri var Havel'in.

Görüşme - Kutlama - Çağrı, Devlet Tiyatrolarında anlaşılmasından sahneleniyor. Yönetmen Aykut Sözeri, oyunlara kolayca bir biçimde yaklaşıyor. Geçen yıl oynanan *İntihar* (Nikolai Erdman) gibi. Bu oyunlar bir ülkenin yönetimini değil, bu yönetimlerin baskıcı eğilimlerini eleştiri konusu etmektedir. Anlaşılmasız ayrım budur. Bu anlaşılmasızınca oyunların evrensel boyutları da kavrana-